

**ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ
ТА ЗАПОЗИЧЕНЬ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ СТИЛІ
ЯПОНСЬКОГО МОВЛЕННЯ**

Японія історично вважалася країною, що захищала своє мовлення від іноземних домішок задля збереження своєї культури та національної самосвідомості в первозданному вигляді. Однак спостерігаючи швидкий розвиток країни та різнобарвність неологізмів та запозичень в сучасному японському мовленні, ми усвідомлюємо, що Японія має довгу та насичену історію мовних запозичень. Країни-сусіди, які мали вплив на Японію в період її ізоляції, залишили великий відбиток на японській мові. Найбільшого впливу японська мова зазнала від Китаю. Що цікаво, японці часто не згадують Китай у дослідженнях та дискусіях на тему запозичень в японській мові. Можливо саме тому, що його вплив був настільки значним, що навіть концепція “оригінальності” японської мови може опинитися під сумнівом. За довгі роки впливу Китаю на Японію, японська мова запозичила десятки тисяч китайських слів та ієрогліфів. Період лексичного обміну між Китаєм та Японією був надзвичайно важливим, адже фактично з цього і почалася історія мовних запозичень в японській мові. Західні мови (особливо англійська) почали привносити нові лексичні одиниці в японську мову вже після того, як Японія вийшла з ізоляції та відкрила можливості для мовного обміну з іншими країнами в дев’ятому сторіччі. Під час Другої світової війни, коли США виступали в ролі домінуючої сили по відношенню до Японії, запозичення з англійської були вимушеними. Слова запозичувалися спочатку у воєнних містечках задля більшої зручності спілкування з американцями, яких у той час було багато на території Японії. Пізніше ці запозичені лексичні одиниці розповсюджувалися та ставали частовживаними словами. Не дивлячись на трагічність подій того часу, з тих пір кількість запозичених з англійської слів в японській мові тільки зростала [Алпатов 2008, 15].

Сьогодні не тільки Японія, але й увесь світ розвивається дуже стрімко. Кожного дня в різних сферах людської діяльності відбу-

ваються відкриття, створюються та впроваджуються нові ідеї, процеси та механізми, реєструються тисячі патентів такладаються контракти з тисячами іноземних партнерів. Для опису, передачі та зберігання інформації необхідні нові лексичні одиниці, адже у багатьох випадках вже існуючі слова не можуть описати суть нововведення, нові процеси або передати необхідний зміст на письмі та в усному мовленні. Японія, як країна, яка швидко розвивається та відкрита до співпраці з іншими країнами, змушена приймати іноземні терміни в щоденне вживання в офіційно-діловому мовленні. Окрім того, у зв'язку з умовами, в яких розвивалася японська мова, прямих відповідників для багатьох термінів не-японського походження просто не існує. Саме тому японська мова має так багато неологізмів у вживанні та продовжує приймати у щоденне використання слова іншомовного походження, які під впливом культури набувають нових змістів та звучання [Алпатов 2008, 25–29].

Важливо також розглянути фактори, які змушували Японію приймати в свою мову нові, іншомовні слова та адаптувати їх під свою культуру та світогляд. Загалом можна виділити три найважливіші причини для запозичень: 1) необхідність порозуміння між представниками різних країн (носіїв різних мов), пошук спільної мови та спільних понять, на які можна спиратися при спілкуванні (часто за умови недостатніх знань мови співбесідника). Здебільшого іноземцями, з якими необхідно було знаходити спільну мову та порозуміння були американці. Саме тому американізм становлять близько 90 % від усіх запозичень в японській мові при тому, що загалом запозичена лексика складає близько 10 % всіх японських слів. 2) Другу за значенням, але також важливу роль грала необхідність називання нових процесів та явищ. Японія, яка перебудувала себе з феодальної країни на країну із сучасним політичним устроєм, мусила описувати ті події, які відбувалися, хоча слів для таких змін та процесів не було, отже японська мова запозичувала поняття та терміни з мов країн, які проходили не зовсім схожий, але такий самий за результатом шлях. Згодом вживання запозичень, особливо англословних, стало для японців показником високої соціальної позиції та престижу. 3) Останній, однак не найменший за впливом чинник полягав

у необхідності комунікації з іммігрантами, переселенцями, розвитку мас медіа та сфери освіти. Слід зауважити, що розвиток кожної з цих галузей був стимульований, знову ж таки, західними підприємцями, які показували приклад японському суспільству.

Хоча неологізми і з'явилися задля полегшення комунікації між мовником та реципієнтом, на сьогодні вони є чи не найбільшою проблемою кожного сучасного перекладача, особливо якщо мова йде про послідовний усний переклад. Дослідження показують, що в кожній мові світу щорічно з'являється близько 3000 нових слів, отже перекладач потенційно має щороку поповнювати свій словничок на кілька сотень лексичних одиниць, що будуть максимально вживані саме в його сфері перекладів. Більше того, слід зауважити, що неологізми неможливо підрахувати точно, адже майже щодня у колах молоді, різних сферах науки з'являються свої, внутрішні терміни, які неможливо зареєструвати. Іншими словами, неологізми – це нові слова, словосполучення або сталі вирази, які з'являються в мовленні за умови розвитку суспільного життя, науки, техніки, культури та інших сфер людської діяльності. Відрізняє такі слова те, що їхнє значення дуже важко, а інколи й неможливо знайти у словниках, специфічних виданнях та навіть дізнатися їх значення у носіїв мови [Green 2016, 6–8].

У цій статті ми виявимо основні проблеми, що виникають під час використання та перекладу неологізмів в японському офіційно-діловому мовленні, та спробуємо знайти шляхи для подолання цих проблем. Також будуть розглянуті основні кроки, необхідні для отримання максимально точного та правильного перекладу. Ця інформація може бути корисна для майбутніх фахівців та для практикуючих перекладачів.

Сьогодні набувають популярності автоматичні перекладачі, які можуть перекласти тексти миттєво та майже без втрати змісту оригіналу. Проте досвідом та часом доказано, що на сучасному етапі ще немає системи автоматичного перекладу, яка могла б відтворити зміст, емоційність та всі лексичні барви тексту оригіналу при перекладі. Багато компаній займаються розробкою таких перекладачів, однак неологізми – одна з лексичних категорій, яка не піддається автоматизованому перекладу зовсім, не кажучи

вже про те, що неологізми, вживані у вузьких колах, можуть бути невідомі навіть і самим носіям японської. Переклад новостворених слів не є настільки складним завданням у європейських мовах, адже кожне слово в них розділено пробілами та піддається розпізнанню, проте автоматичний перекладач потребує постійного оновлення бази даних для надання найсучасніших перекладів. У випадку з неологізмами таке вчасне поповнення словнику є майже неможливим завданням.

Перш за все, варто зазначити що Японія, як країна відкрита до нововведень, на сьогоднішній день не обмежує надходження нових слів до лексичного складу своєї мови. Проте Японія все ж таки намагається зберігати кордон між автентичною японською мовою та тим шаром лексики, який складається з неологізмів та запозичень. Оскільки найбільша кількість прямих запозичень надходить в японську мову з англійської, найзручнішим засобом передавання запозиченої лексики є катакана, що ніби вказує на чужоземність та іншомовність слова.

На даний момент в японській мові є три типи запозичень: а) запозичення, які передаються в японській мові через транскрипцію звучання слова у мові оригіналу (такі слова записуються катаканою – японською абеткою для запозичених слів); б) запозичення, які записуються японськими ієрогліфами шляхом комбінування значень ієрогліфів. Таким чином створюється сполучення, в якому кожен ієрогліф несе певне смислове навантаження; в) комбінація двох попередніх способів. Цікаво те, що в офіційно-діловому японському усному та письмовому мовленні використовуються обидва способи запозичення попри те, що за активного розвитку соціального життя в Японії катакана широко використовується для запозичених сленгових слів та виразів. Три вищезазначені способи запозичення лексики можна проілюструвати таким чином [Mathy... 1963]:

Японська	Читання	Українська
アメリカ合衆国 務省首席事務官	Amerika gasshuukoku kokumushou shusekijimukan	Департамент Головного Державного секретаря Сполучених Штатів
為替レート	Kawase reeto	Курс обміну валют
キャッシュデイス ペンサー	Kyashuudispensa	Банкомат

デビットカード	Debitto caado	Дебітна картка
レジ	Reji	Касовий апарат
システム分析	Shistemu bunseki	Системний аналіз
データ駆動	Deeta kudou	Керована даними (компанія)

Японські неологізми мають дві особливості, на які варто звертати увагу при перекладі та написанні текстів: 1) вимова слова; 2) зміст слова або словосполучення. Вимова слова для запозичень, записаних катаканою, є зрозумілою в будь-якому випадку, адже катакана не має варіацій читання, а є статичною абеткою, в якій кожному знаку відповідає лише один варіант читання. Дієслова та інші частини мови, утворені із таких слів, нічим не відрізняються від автентичної лексики, адже правила утворення похідних слів не змінюються. Однак неологізми та запозичення, які передаються на письмі саме ієрогліфами, є потенційно ризиковими для перекладачів. Вимова, як і значення, у таких слів не завжди очевидні, адже кожен ієрогліф може мати декілька варіантів читання і багато значень, отже, як наслідок, – кілька варіантів перекладу. Журналісти зазвичай зазначають правильний варіант читання таких слів у дужках, провівши попередню роботу із визначення такого читання за кількома надійними джерелами.

Найнадійніший метод пошуку значення таких неологізмів полягає у вивченні слова-оригіналу, проте й тут треба бути обережним, адже в залежності від умов запозичення такі слова можуть набувати дещо відмінних значень та відтінків. У таких випадках ефективним може бути вивчення контексту, в якому вживається слово. Після вивчення контексту з'являються певні мовні патерни, у яких використовується запозичене слово. Таким чином неологізм легше розпізнавати під час перекладу та зручніше подавати майбутнім спеціалістам для вивчення. Отже, підсумовуючи, можна твердити, що шлях, яким необхідно йти при перекладі неологізмів та запозичень, виглядає наступним чином: 1) вивчення слова оригіналу (або вивчення зіставних частин слова); 2) ознайомлення із контекстом уживання (як у мові оригіналу, так і в якості запозичення, контекст застосування в мові перекладу); 3) вивчення мовних патернів.

Хоча запозичення й адаптовані до японського звучання, їх легко ідентифікувати серед автентичних японських слів за рядом показників:

– вони можуть містити певні послідовності складів, які не є характерними для автентичної японської лексики;

– слово може містити більшу кількість складів, ніж прийнято в японській лексиці;

– слова можуть мати склади, неіснуючі в японській мові, а утворені спеціально для наближення запозичених слів до рідного звучання та форми [Кау 1995, 67–76].

Саме тому іноземні запозичення і візуально, і фонетично дещо відрізняються від японського автентичного словника. Така “легка” система запозичень може пояснювати, чому Японія не проводить політику обмеження їхньої кількості: вестернізація в Японії посідає місце “доповнювальної” культури, а тому гармонічно співіснує з питомо японською культурою.

Що стосується причин, через які виникає необхідність утворення нових слів, то вчені з цього приводу мають різні думки. Найбільш популярні з них:

1) значна кількість запозичень увійшла в японську мову через необхідність називати речі або ідеї, яких не існувало в Японії або в японській культурі раніше (напр. спортивна та модна термінологія). Західний стиль життя також схилив японську мову до запозичень, адже примушував використовувати терміни, яких в японській мові не існувало. Прикладом такого випадку є слово プライバシー (‘особисте життя’);

2) запозичення, особливо американські, вважалися і вважаються досі показником сприйняття та підтримки витонченого, незвичного та сучасного західного способу життя. Використання американізмів у мовленні свідчить про прихильне ставлення людини до західної культури та про її прагнення наслідувати західний стиль життя;

3) запозичення, особливо слова, написані катаканою, часто використовуються в маркетингу в якості візуального акценту, який привертає до себе увагу завдяки тому, що гострокутна катакана вирізняється на тлі плавних ліній хірагани та японських ієрогліфів;

4) деякі запозичення використовуються для передання на письмі або в мовленні почуттів та емоційних станів, для яких не існує відповідників в автентичному японському мовленні.

На відміну від деяких країн, які намагаються обмежити кількість запозичень, Японія не прагне зупинити процес появи неологізмів та запозичень у своїй мові. Кількість запозичених слів, що використовуються щоденно в японському усному та письмовому мовленні, нині сягає приблизно 80000 одиниць. Більшість таких слів були запозичені з англійської мови та транскрибовані ближче до японського автентичного звучання [Breen 2016, 6–8].

Іноземні запозичення та неологізми швидко популяризуються завдяки високорозвиненим японським мас медіа. Окрім того, кожного року в Японії друкуються словники з поясненням термінів, запозичень та неологізмів, які з'явилися у вжитку нещодавно. Таким чином нові лексичні одиниці стають широковідомими [Maboleba 2015, 232].

Оскільки Японія стає все більш відкритою до сприйняття західного способу життя, англійська мова, з якої в основному і запозичуються слова, поступово перестає бути показником високої соціальної позиції, отже вживання англомовних запозичень перетворюється на загальносуспільне явище та все рідше служить для виокремлення певних верств населення. Неологізми та запозичення є такою ж нормою спілкування, як і оригінальні японські слова. Вони не грають роль “унікальних” слів, які вживаються в певних випадках, а, скоріш за все, задовольняють потребу в щоденному спілкуванні та тлумаченні явищ і подій [Gyeonggyu 2011, 29–42].

Що стосується ставлення японців до запозичень, то варто зазначити, що позиції суспільства в цьому питанні неоднозначні. Негативне ставлення до запозичень аргументується тим, що японська мова через значну їхню кількість втрачає свою неповторність; велику кількість нових слів складно запам'ятовувати, часом газетний текст через засилля іншомовної лексики є незрозумілим для пересічних японців; надмірна присутність іншомовної лексики підриває мовну єдність японської нації, свідчить про недбале ставлення до японської культури тощо. Проте аргументація “за” неологізми також виглядає цілком логічно, адже японці,

які підтримують запозичення, стверджують, що воно є ефективним засобом оновлення лексичного складу японської мови, а осучаснення японської мови є невідворотним процесом. Таким чином, запозичення й неологізми відіграють величезну роль в соціалізації японців, надають додаткової динаміки консервативній японській культурі, відкривають для японців нові, не притаманні їхній етнопсихології, емоційні стани.

Японська мова запозичує з англійської не тільки іменники, але й дієслова, прикметники, прислівники, вигуки, прийменники, числівники, займенники та префікси – цим англійська мова як мова-донор відрізняється від інших мов. За кількістю запозичень в японській мові, з англійською мовою може конкурувати лише китайська, хоча сьогодні кількість запозичень з китайської мови стає все меншою.

Англійські запозичення часто використовуються стилістично або алегорично. Часто можна стикнутися з уживанням англомовних запозичень в рекламі, журналах, мас медіа, навіть у найменуваннях торгових брендів. Хвиля запозичень була такою стрімкою, що виникло поняття “розриву між поколіннями”, тобто між тими верствами населення, які не встигли підлаштуватися під лінгвістичні зміни, й тими, хто активно використовує нову лексику в щоденному мовленні. В Японії американізми традиційно асоціюються з молодістю, неформальністю та сучасністю, вони почали сприйматися як престижні слова, рекламують американську продукцію як найкращу, а західний стиль життя – як найсучасніший. Однак такий швидкий темп запозичень мав також і негативний ефект, адже швидка поява нових слів не давала японцям часу запам’ятати та адаптувати їх до щоденного використання.

Підсумовуючи вищесказане, слід зауважити, що при перекладі неологізмів та запозичених слів кожен перекладач має пам’ятати про необхідність уникання утворення неологізмів у мові перекладу на свій розсуд, адже прочитання текстів, багатих на неологізми, може бути складним для сприйняття як реципієнтом, так і носієм мови, з якої було запозичене слово, оскільки контекст уживання може кардинальним чином змінювати значення слова або словосполучення. Саме тому важливо дотримуватися наступної послідовності дій при перекладі неологізму або запозичення:

а) спробувати знайти найбільш точний відповідник та використати його при перекладі; б) спробувати перекласти неологізм описовим шляхом; в) при нерелевантності попередніх двох пунктів, утворювати неологізм у мові реципієнта. При утворенні неологізмів необхідно пам'ятати, що запозичене слово має бути зрозумілим для максимальної кількості людей, отже при цьому слід використовувати один із запропонованих методів: а) передати оригінальне звучання слова (транслітерувати його). Для прикладу візьмемо японське слово 漢字 kanji (яп. *ієрогліф*) – згідно з цим методом, українською воно може бути перекладене як “кандзі”. Таким чином воно буде мати звучання, найбільш відповідне до мови оригіналу та вживатися переважно у професійних лінгвістичних колах, як явище, широковідоме представникам певної професії; б) знайти найбільш точний відповідник у мові, найбільш близькій до мови оригіналу, на транскрибувати його. Знов подивимось на слово 漢字 kanji (яп. *ієрогліф*) – українською його можна також перекласти як “ієрогліф”. Слово ієрогліф не зовсім підходить до опису японських кандзі, адже воно є транскрипцією англійського hieroglyph, яке історично використовувалося для позначення давньоєгипетських письмових знаків. У цьому випадку, слово “ієрогліф” є найбільш точним відповідником, транскрибованим з англійської мови, адже і єгипетські письмові знаки, і японські кандзі є візуальним зображенням, яке несе в собі певний зміст та має певні правила використання; в) третій шлях перекладу запозичених слів – комбінування рідних слів мови реципієнта. Саме таким чином з'явилося слово 情報技術 jōhō-gijutsu (яп. *інформаційні технології*), що виникло в результаті комбінування двох окремих слів – 情報 jōhō (яп. *інформація*) та 技術 gijutsu (яп. *технологія*).

Для перекладу неологізмів необхідне повне й точне їх розуміння, адже чим точніше буде розуміння терміну в мові оригіналу, тим точнішим і найбільш близьким до оригінального значення буде його переклад. Сьогодні все більше лінгвістів звертають увагу на появу великої кількості неологізмів, тому в періодичних виданнях, а інколи і у словниках є особливий розділ, присвячений неологізмам. При навчанні, вкрай важливо звертати на це увагу майбутніх фахівців, адже всі навчальні матеріали мають

відповідати сьогоденному стану мови. Окрім словників, для повного та точного розуміння неологізмів та запозичених слів необхідне пряме спілкування з носіями мови, що працюють у відповідних сферах діяльності. Лексичний склад офіційно-ділової японської мови не є універсальним для всіх сфер діяльності, відповідно, неологізми в економічній та технічній сферах офіційно-ділового японського мовлення будуть значно відрізнятися. Саме тому і перекладачам, і студентам необхідна постійна практика в усному та письмовому мовленні з носіями японської мови. Це допоможе значно підвищити рівень якості перекладу в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

Алтамов В. Японія: Язика славянских культур. Москва, 2008.

Breen J. Identification of Neologisms in Japanese by Corpus Analysis. Monash University, Australia. Available at: http://www.edrdg.org/~jwb/paperdir/eLex_Breen_Jim2.pdf [Accessed 8 Nov. 2016], 2016.

Gyeonggyu L. A Study on the Characteristic of Japanese Neologisms Creation. The Japanese Modern Association of Korea (32), 2011.

Kay G. English Loanwords in Japanese. World Englishes 14 (1), 1995.

Maboleba K. Analysis of Neologisms in Newspapers. UCFL, 13(4), 2015.

Mathy F., Bailey D., Shimbunsha A. A Glossary of Japanese Neologisms. Monumenta Nipponica 18 (1/4), 1963.